

MA'NO KO'CHISHINING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI

To'xtaqulova Oygul Xasanqizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ma'no ko'chishi hodisasining lingvokognitiv xususiyatlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik asosida metafora, metonimiya, sinekdoxa kabi semantik hodisalar inson ongidagi konseptual tizim bilan bog'liq holda yoritiladi. Tadqiqot davomida ma'no ko'chishining kognitiv mexanizmlari, ularning nutq jarayonidagi roli va madaniy omillar bilan aloqasi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ma'no ko'chishi, lingvokognitiv yondashuv, metafora, metonimiya, konsept, tafakkur, semantika, kognitiv tilshunoslik.

Аннотация. В данной статье всесторонне анализируются лингвокогнитивные особенности явления переноса значения. На основе тесной взаимосвязи языка и мышления такие семантические явления, как метафора, метонимия и синекдоха, рассматриваются в связи с концептуальной системой человеческого сознания. В ходе исследования раскрываются когнитивные механизмы переноса значения, их роль в процессе речи и связь с культурными факторами.

Ключевые слова: перенос значения, лингвокогнитивный подход, метафора, метонимия, концепт, мышление, семантика, когнитивная лингвистика.

Abstract. This article comprehensively analyzes the linguocognitive features of semantic shift. Based on the close relationship between language and thought, such semantic phenomena as metaphor, metonymy, and synecdoche are explained in connection with the conceptual system of human consciousness. The study reveals the cognitive mechanisms of semantic shift, their role in the speech process, and their relationship with cultural factors.

Keywords: semantic shift, linguocognitive approach, metaphor, metonymy, concept, thinking, semantics, cognitive linguistics.

Kirish: Zamonaviy tilshunoslikda til va tafakkur o'rtasidagi munosabatni o'rganish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, lingvokognitiv yondashuv til birliklarini inson ongidagi bilimlar tizimi bilan uzviy bog'liq holda o'rganadi. Ma'no ko'chishi hodisasi esa ushbu bog'liqlikning eng yorqin namunasidir. So'zlar o'zining dastlabki ma'nosidan tashqari yangi ma'nolarni ham ifodalay oladi va bu jarayon inson tafakkuri bilan chambarchas bog'liqdir.

Asosiy qism: Ma'no ko'chishi – bu so'zning yangi kontekstda yangi ma'no kasb etishidir. Bu hodisa semantik kengayishning muhim turi bo'lib, tilning boyishiga xizmat qiladi. Lingvokognitiv yondashuvga ko'ra, ma'no ko'chishi insonning dunyoni idrok etish jarayonida shakllanadi. Metafora o'xshashlik asosida yuzaga keladi. Masalan, “vaqt uchmoqda” birikmasida vaqt abstrakt tushuncha bo'lsa-da, u harakat orqali ifodalanadi. Metonimiya esa yaqinlik asosida hosil bo'ladi. Masalan, “butun sinf kuldi” jumlasida sinf so'zi o'quvchilarni anglatadi.

Lingvokognitiv jihatdan metafora konseptual tizimning asosiy vositalaridan biridir. G. Lakoff va M. Johnson nazariyasiga ko'ra, metafora nafaqat til hodisasi, balki

tafakkur mexanizmidir. Inson abstrakt tushunchalarni konkret obrazlar orqali anglaydi. Shu sababli metafora tafakkur va til o'rtasidagi ko'priq vazifasini bajaradi.

Tahlil: Ma'no ko'chishi jarayonida insonning tajribasi, bilimlari va madaniy muhiti muhim rol o'ynaydi. Bir xil metafora turli madaniyatlarda turlicha talqin qilinishi mumkin. Masalan, ranglar bilan bog'liq metaforalar har bir jamiyatda o'ziga xos ma'noga ega. Shuningdek, ma'no ko'chishi nutqning ekspressivligini oshiradi va kommunikativ samaradorlikni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, ma'no ko'chishi til o'rganishda ham muhim ahamiyatga ega. Talabalar metaforik ifodalarni anglash orqali tilni chuqurroq o'zlashtiradilar. Bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi.

Xulosa: Ma'no ko'chishi lingvokognitiv jarayon sifatida inson tafakkurining muhim ko'rinishidir. U tilning boyligini oshiradi va nutqning ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi. Lingvokognitiv yondashuv esa ushbu hodisani chuqurroq anglashga yordam beradi. Kelgusida ushbu yo'nalishda yanada kengroq tadqiqotlar olib borish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago, 1980.
2. Kovecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford, 2010.
3. Safarov Sh. *Kognitiv tilshunoslik asoslari*. Toshkent, 2006.
4. Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics*. Edinburgh, 2006.